Par dzimtu, sevi un pasauli sev apkārt

Iznākusi Pētera Turkopuļa grāmata «Koks nezina, kad tas lūzīs». Turkopuļa dzimtas vēsture un vēl mazliet... Veltījums vecākiem – Jānim un Annai Turkopuļiem. Tas ir lieliski dizainēts apjomīgs 368 lappušu sējums ar gandrīz 50 teksta nodaļām un ļoti bagātīgu fotoattēlu klāstu.

Man personīgi īpašs prieks par šo neparasto darbu tālab, ka, strādājot pie Latgales kultūras vēstures, sadarbojos ar šīs grāmatas autoru. Mana darba pamatā personības, kas veidojušas un sekmējušas sabiedrisko un kultūras progresu Latgalē. Viena no tām – tuvs novadnieks Jānis Turkopuļs. Pirmais akadēmiski izglītotais filologs – latgalietis, Jāņa Endzelīna līdzstrādnieks, darba «Preiļu pagasta izloksne» autors, žurnālu «Zīdūnis», «Latgolas Škola» redaktors, dedzīgi spilgtas avīzes «Zemes Bolss» izdevējs, izteikti talantīgs latgaļu publicists, rakstnieks, Ludzas ģimnāzijas cēlājs, direktors, triju bērnu tēvs, Triju Zvaigžņu ordeņa kavalieris. Manā darbā viens no svarīgiem balstiem kļuva arī viņa dēls – ārsts Pēteris Turkopuļs. Ar nozīmīgu dokumentu klāstu, atmiņu liecībām, pietuvinājuma izjūtu...

Jāņa Turkopuļa 100 gadu jubileju atzīmēt kopīgi devāmies uz viņa dzimto novadu/pagastu – Preiļiem, kur notika Latgales pētniecības institūta 8. konference. P. Turkopuļs par tēvu runāja plenārsēdē, es paša vadītajā Kultūrvēstures darba grupā lasīju referātu. Sekoja raksti periodikā, iestrādes Latgales Kultūras vēsturē.

Lielais P. Turkopuļa darbs ar neparasto nosaukumu, kas nu uz mana galda, tapis par autora personiskajiem līdzekļiem, drukāts galvaspilsētā, titullapā lasāms – «Rīgā, 2010–2014». Šajā laikā sintezēti daudzi gadi savas dzimtas un citu ļaužu dzīvēs, paša atmiņas, atziņas par vērtībām un esmes jēgu. Priekšvārdā – sevī nostiprināti, izvērtēti vārdi: «...Nevēlos, lai mana, līdz ar to visas Turkopuļu dzimtas vēsture aiziet nebūtībā. Mēs neesam to pelnījuši. Līdzās – kaimiņi, draugi, skolotāji, darbabiedri u.c.». Līdz ar to – gan sulīgi zīmējot, gan ieskicējot dažādus cilvēkraksturus, likteņus, atklāta dažādu sociālo iekārtu, sadzīves īpatnību, kultūru savdabība Latgalē teju triju gadsimtu nogriežņos.

Paša autora kā ārsta mūža darbs noritējis galvenokārt Rīgā – Latvijas Jūras Medicīnas centra slimnīcā, taču saikne ar Latgali bijusi cieša un nepārtraukta. To pirmām kārtām noteikusi tēva garīgā klātbūtne un atstātās pēdas, agrās bērnības dienas viņa uzceltajā Vitkupovā, Ludzā, mācības Līdumnieku skolā... Tas licis tur atgriezties vēl un vēl, dokumentēt visu nozīmīgo par Ludzu un tās vēsturi, piedalīties Ludzas jaunās baznīcas celtniecībā... Tā attiecībā uz Ludzai veltītajām daudzajām lappusēm bez pārspīlējuma var runāt par dažām šī materiāla enciklopēdisma iezīmēm.

Tas, ko P. Turkopuļs grib pavēstīt, nav lineārs, secīgs stāstījums, jo to (dažbrīd mulsinoši) pārtrauc, papildina gan «ceļā sastapti» dažādu cilvēku raksturi, paša pārdomas, paradoksi... Taču punktēra veidā Turkopuļu sazarotās dzimtas vēsturi var sazīmēt, sākot ar 19. gs. vidū dzimušo vectēvu Piteru un beidzot ar mazdēlu Markusu mūsdienu Latvijā. Ar to arī šī grāmata interesanta, ka daudzie dzimtas pārstāvji nav izkārtoti akadēmiski būvētā kārtībā «no A līdz Z». Visam tam līdzās – īsstāsti, noveles, filozofija.

Grāmatas uzbūves savdabe arī tā, ka īpaši tīri vai monogrāfiski iezīmējas trīs relatīvi patstāvīgas nodaļas, trīs kolorīti bloki: «Ādams Turkopuļs», «Jānis Turkopuļs – mans tēvs» un «Studijas medicīnas augstskolā». Te nu autors ir īsti suverēns, jo neviens par viņu nevar «izsmeļošāk», pamatīgāk stāstīt gan par tēvu, gan onkuli – tēva brāli Odumu Turkopuli, gan par Medicīnas institūtu ar tā darbības vispusīgas struktūras caurlūkojumu, sava laika mācību spēku plašā korpusa raksturojumu. Stāstītājs var būt priecīgs un lepns, ka viņa zināšanas bagātinājušas tādas izcilības kā Kristaps Rudzītis, Ilmārs Lazovskis, Viktors Kalnbērzs u.c.

Grāmatas īpatnais nosaukums, šķiet, vistiešāk attiecināms uz nodaļu par savu tēvu, kurš ar bagātām saknēm un lapotni Latgales zemē nolūza «vīra jaunībā» – savas četrdesmitgades priekšvakarā, bet paspēja paveikt vairāk nekā dažs labs gadu simtenī. Stāstījumā par tēvu vēstošs nodalījums «Par «Dzelžu leģionu»», kura darbībā tika apvainots, taču bez jelkāda pamatojuma.

Grāmatas vēstījums lietišķs, ar tieksmi balstīties faktos, taču dažkārt (piem., nodaļā «Ceļojums pa Baltijas jūru» u.c.) ievijas arī tēlainība un metaforiska izteiksme, it kā atgādinot intuitīvo saikni ar tēva literārajām spējām. Iezīmējot pozitīvāko un mantojamo dzimtas likteņos, autors «nelej sīrupu», nevairoties arī no kļūmēm, pretrunām (paša un māsas Ženijas konflikti ar māti bērnībā, to cēloņus konkrēti neatklājot). Rādot tēvoča Ādama nopelnus Latvijas, Latgales labā, parāda arī viņa ne tik pievilcīgās rakstura īpašības, apzinātas teju 12 gadus pie viņa Rīgā dzīvojot...

Nereti stāstītājs sev uzsit uz pleca par kādu veikumu vai izšķiršanos. Pēc Medicīnas institūta beigšanas vai katrs grib palikt Rīgā, bet Pēteris izvēlas provinci – dodas uz Priekuli, lai patstāvīgi pārbaudītu savas spējas, taču nevairās godīgi atklāt arī savas kļūdas un neveiksmes. «Kā nu bez tām! Neesmu tik paštaisns un pašpārliecināts, lai to noliegtu» (348. lpp.).

Dažkārt nopietni dzīves gājumi mīkstināti ar humora piedevu. «Esmu pieskaitāms pie tiem, kuram laulības jānumurē; tagad dzīvoju trešajā un līdz ar to pēdējā» (343. lpp.). Nodaļa «Azarta jeb jaunas atklāsmes» – tā ir izjusta un pārliecinoša slavas dziesma patiesai mīlestībai, kaut vēlīnai. Vārdā Vaļečka, Valentīna. Tā ir intīmākā un izteiksmē tuva izjustai esejai. Paužot «drošības un apmierinātības sajūtu, mieru sirdī un dvēselē». Šajā nodaļā ir kāds drastisks teikums, vaicājums: «Vecums? Es taču esmu kā nostāvējies vecs vīns. Bet kuram negaršo vecs vīns?»

Drīz – decembra sākumā – Pēteris Turkopuļs atzīmēs jubileju – astoņdesmitgadi. Bez visa cita var būt gandarīts, ka sagaida šo jubileju ar grāmatu – rakstveida pieminekli. Savai dzimtai, saviem vecākiem, savam laikam.

Pēteris Zeile